

Vyprávěj dál

Stává v jedné pražské pasáži. Maličká, tichá, v šátku. Prodává sněženky, fialky nebo růže, má jich vždycky jenom pár. Působí jako barvotiskový obrázek chudoby z prvorepublikových filmů. Ta paní se tam opravdu ocitla tak nějak mimo čas a prostor. Stojí vždy na stejném místě, nevyvolává, nechválí vlastní zboží, nefixuje chodce pohledem. Shrbená, nenápadná, kouká na své sešmajdané boty, a teprve když se člověk zastaví, podá mu žádané a na chvilíčku zvedne plachý pohled.

Odkud má ty kytky? Nemíjí jí v průchodu zima? Je úplně sama? Proč vůbec nemluví? Má kde bydlet? Je smutná, nebo šťastná? Zkoušel jsem se ptát, ale ona zase sklonila hlavu. Nepodařilo se mi do jejího světa vstoupit, a přesto mě už několik let provází – když jsem v sousedství pracoval, i teď, když ji skoro nevidám. Její přítomnost trvá, a není to pouze tím tajemstvím.

Neopakovatelné osobnosti nežijí jen v šumavské divočině. Jsou nám blíží, než bychom si mysleli. Potkáváme je na ulicích, v autobusech, kdekoliv. Většinou je mineme pohledem, mnozí nejsou nijak nápadní, o to barvitější je jejich vnitřní svět, vzpomínky i současnost.

Třeba někdo takový žije hned ve vedlejší bytovce, v sousední obci, možná dotyčného dokonce známe, jen jsme nenašli cestu k jeho jedinečnosti. Jistě, každý člověk je jedinečný, ale – málo platné – někteří lidé jsou zkrátka jedinečnější.

Třeba jako ten pán z Bedřichovic u Brna. Kateřina Šedá tam dělala jednu ze svých akcí (ano, to je ta vesnice, kterou vzala do Londýna) a já měl příležitost se na ní podílet, chystal jsem doprovodné tiskoviny. Na akce v kulturáku před odjezdem do britské metropole jsme zvali místní obyvatele, Katka znala skoro všechny, já většinu. Jednoho starého pána jsme ale nikdy nepotkali,

dozvonit na jeho dveře se nedalo, někteří sousedé si dokonce nebyli jisti, jestli ještě žije. Ani oni ho dobu neviděli. Jedno dopoledne jsem ho nečekaně potkal, vracel se s kárkou domů. Oslovil jsem ho, že tu děláme taková setkání, jestli by nechtěl přijít.

„Nechtěl, já mám svoje,“ řekl tak tiše, že jsem si musel jeho slova domýšlet.

„A co?“ vypadlo ze mě.

„Tak pojdte,“ vyzval mě po kratičkém zaváhání. Otevřel masivní dveře do průjezdu svého domu a hned za námi zamknul. Popošli jsme na dvůr, který přecházel v rozlehlou zahradu. „Počkejte tady,“ řekl mi a sám popošel ještě pár metrů. Zastavil se zády ke mně a rozpažil. Stalo se to během nějakých dvaceti vteřin. Ptáčkové! Na jeho dlaně, ruce i na hlavu usedli ptáčkové. Pípalí, poskakovali, drobně klovali. Hle, svatý František, blesko mi hlavou. Muž se ke mně otočil čelem, šest sedm opeřenců to nijak nezneklidnilo, usmál se a ani to nemusel vyslovit: „Tohle mám.“

Když jsem to pak vyprávěl kamarádům z Bedřichovic, jen zírali. Snad nikdo z nich do toho dvora nevkročil a o přátelství muže s opeřenci neměli ani tušení. Měl jsem zkrátka štěstí, zahlédl jsem cosi skrytého.

Podobný pocit mám ze sedmi příběhů v téhle knize, které jsem shromáždil během let 2020 a 2021. Žádný z lidí, se kterými jsem si povídal, neprodává v pasáži sněženky ani se na něj neslétají pěvci. Jsou výjimeční jinak. Jak? O tom je tahle kniha.

Co je spojuje? Není to samota jako u „mých“ samotářů, kteří se stáhli z civilizace do lesů, močálů a hor. Jisté poodstoupení tu však přesto je, ti lidé žijí ve městech či na venkově, ale tak nějak bokem. Jsou jen sami za sebe. „Neměl bych sílu jít s proudem, a už vůbec ne proti proudu,“ říká jeden z nich. Vytvořili si malý osobní svět, v němž často platí jeho vlastní pravidla. Některé historky jsou neuvěřitelné, ale já věřím všem. Proč by si člověk nemohl koupit šest tygrů ve slevě, kreslit ve spolupráci s plísni nebo najít skutečný smysl života?

Dopolední vlak byl poměrně obsazený, vedle toho muže ale bylo volno. Možná si k němu nechtěl nikdo sednout, protože měl dlouhé mastné vlasy, staříčkový batoh a oblečení, které rozhodně pama- tovalo lepší časy. Třeba to ale byla jen souhra okolností, bylo tu každopádně volno a já si přisedl s chutí. Brzy jsme se dali do ře- či, o knihách, o Polsku, o vlacích. **Gavin** byl nesmírně otevřený; když začal hovořit o své těžké nemoci, nestěžoval si, nezachmuřil se ani na chvíli, naopak zářil. Jeho naděje byla vyzkoušená oh- něm nejtěžších zkoušek a zároveň jednoduchá. Kde k ní přišel? Díky víře, odpuštění, vzdoru, práci? Ne. Můj vrstevník Gavin se rozhodl zůstat chlapcem, právě odtud čerpá svou radost a víru ve všechny dobré konce.

Těm, kteří trpí předsudky, může jeho příběh připadat zneklid- ňující. Mně takový nepřípadal, Gavin mluvil o všem opravdu vel- mi otevřeně, sám zmínil možné pochyby i to, co proti nim udělal, ukazoval mi fotky, záznamy, takhle se nechová člověk, který by měl co skrývat.

Pracoval jsem kdysi s mužem, který býval blízkým spolupracovníkem Jaroslava Foglara, něco z něj jsem po letech zahlédl i v Gavinovi. Chlapecký svět asi přináší jistou podobnost. Je v tom světě kousíček naivity? Snad. Zároveň je to velmi účinné anestetikum na škrábance, které přináší život. Ty rány jsou pak tak nějak čisté.

„Že vám to ti lidé všechno řeknou?“ podiví se někdy čtenáři. „Jaký na ně máte figl?“

Figl nemám žádný, prostě naslouchám. Slova mých přátel mě opravdu hluboce zajímají, důvěřuji jim, přistupuji k nim jako rovný k rovnému, ať je to vědec, nebo bezdomovec (pochopitelně i tehdy, když je to vědec a bezdomovec zároveň). A dělám to přirozeně, není to žádná hra na empatii, není to maska. Doufám, že je to na mně poznat.

Co jsem nyní poznal při práci poprvé, bylo, že někdo takto přistupoval ke mně, že to zkrátka otočil. Pouliční básník **Šimon** se nezdráhal odpovídat na mé otázky, to ani v nejmenším, nově a hluboce o nich přemýšlel, zároveň se ale zajímal, co já, co si myslím a jaký jsem. Pokud by se Šimon někdy rozhodl dělat knihy rozhovorů, stál bych na ně frontu. Byla by dlouhá. Snad svedu naslouchat druhému s podobným zaujetím jako on, po několika našich setkáních ale vím, že odpovídat dovedu mnohem hůř.

A taky nedovedu druhého tak bezprostředně oslovovat. Šimon skáče po ulicích jako veverka, má ocas („zapomněli mi ho v porodnici amputovat“) a nabízí kolemjdoucím báseň na počkání. Přitom není vtíravý, pouze nabídne druhému kontakt, a když je odmítnut, bez hořkosti pokračuje v chůzi – tedy spíš v poskakování. Pokud bych od něj odkoukal jen to, jak si zachovat nezkalenou mysl po opakovaném odmítnutí a jak rozpustit v zárodku hrozící neporozumění, vyšel bych do světa velmi posílen. Asi budu muset se Šimonem chodit po brněnských ulicích častěji a pozorněji.

A jak je to s těmi otázkami? Někdy slýchám, že neexistuje špatná otázka, jakýkoliv dotaz je prý dobrý. Během let jsem zjistil, že je to přesně naopak, skoro všechny otázky jsou „špatné“, respektive

existuje jen velmi málo těch dobrých. Ne, nebudu čtenářům lhát: v podstatě existuje jediná dobrá otázka, opravdu jen jedna. Prozradím vám ji. Zní následovně: „Poslouchám tě, vím, o čem mluvíš, vyprávěj dál.“ Ano, to je všechno.

Šimon k lidem přistupuje právě tak. Snažil jsem se o to i v téhle knize, všechny mé dotazy jsou vlastně jen variací na tuhle základní otázku. A pokud se to snad někdy událo jinak, je to prostě chyba. I to se stává.

Dále se mě čtenáři ptají, jak ke svým respondentům přicházím. Někdy to jde prostě samo, jako by mi je kdosi posílal do cesty. V době, kdy byla kvůli proticovidovým opatřením uzavřena města, jsem se snažil toto nařízení dodržovat a procházky jsem poctivě odbýval jen v jeho hranicích. První den, kdy se restrikce uvolnily, jsem sedl do auta a odjel na výlet. Tu obec znám jako své boty, kdysi jsem měl nedaleko chatu, byl jsem tam snad stokrát. Hned za vesnicí začínají hluboké lesy s pozoruhodnou stavbou loveckého

zámečku, tam jsem si chtěl zajít. Moje kroky se ale zastavily hned na úvozové cestě na konci vsi...

Na Vysočině se tomu říká krecht, sklep na brambory vydlabaný ve svažitém terénu. Má tam být zima a tma, dovnitř do podzemní kobky vede jen stísněný vchod, aby tam neproniklo světlo a teplo, které uskladněným hlízám nesvědčí. Vzpomínám, jak jsme u babičky v krechtu odlamovali z brambor frňousy, ty dlouhé bílé klíčky, a zkažené zemáky vyhazovali ven. Páchlo to tam plesnivinou, na podzemních zdech se srážela vlhkost. Fuj. Nikdy by mě nenapadlo, že v takových podmínkách může někdo bydlet. Na Šumavě a v dalších zapadlých koutech země jsem potkal lidi, kteří žijí v maringotkách, starých autech a polorozbořených samotách. Jistě, ani oni nemají elektřinu a vodu, mají ale alespoň okno a možnost si zatopit. V krechtu není nic z toho, **Flyp** tu má jen zimu, tmu a vlhko.

A taky tu plíseň, právě ona se začala podílet na jeho kresbách. Když je venku vyšší teplota než uvnitř, vezme si Flyp výkres nahoru

nad krechť. Má tam takové prostranstvíčko zvící pár metrů čtverečních. Nejraději dělá stromy s tvářemi. Když jeho kresba záhy zplesniví, čemuž se ve zdejších podmínkách nedá vyhnout, vnímá to jako přirozenou součást procesu, někdy plíseň ještě rozečtře a obrázek domaluje. Nezná termín art-brut, umění v syrovém stavu, ale kreslí právě tak. Není v tom žádný kalkul, nic rozmyšleného, prostě se to stalo. Nevím, jaký mohou mít jeho práce ohlas mezi odborníky, mě ale uhranuly – jsou totiž součástí příběhu. Nebo je snad příběh součástí těch kreseb?

Rozhovor s **Mojmírem Obdržálkem** jsem udělal rychle, jeho autorizace však trvala přes rok. Respektive: tak dlouho trvalo, než jsme se k ní vůbec dostali. Když jsme si nad text spolu konečně sedli, byli jsme hotovi velmi rychle. Pan Obdržálek přišel v mezech dvakrát o mobil a taky nepobýval doma, v nuzném zahradním domku u rušné výpadovky z Českých Budějovic. Objekt mezitím vzplanul a nyní ho částečně zakrývá jen

hasičská plachta, tráva stačila notně povyrůst a kolem sviští snad ještě více aut. Když jsem na místo opakovaně jezdil a pořád nemohl pana inženýra zastihnout, nechával jsem mu vzkazy u sousedů. Ochotná paní má vedle zahrádku, druhá bydlí nedaleko v bytovce. Ano, toho muže v kloboučku tu vídají a můj vzkaz mu předají.

„Víte vůbec, kdo to je?“ nemohl jsem si odpustit otázku.

„Bezdomovec, ale celkem milý, nebývají s ním problémy,“ dozvěděl jsem se.

A tak jsem jim to řekl. Ten bezdomovec je inženýr, kandidát věd, akademik, vědec, odborník na jadernou chemii. Zíraly, asi podobně jako já, když jsem se o něm dozvěděl poprvé.

Se svými respondenty si skoro vždycky tykám, říkám jim jménem nebo přezdívkou, se kterou jsou sžiti. Titulem oslovuji vlastně jediného člověka. S velkou chutí Mojžíři Obdržálkovi vykám a říkám mu: „Pane inženýre.“

Kontakt na něj mi dal jeden jeho známý, **Petr** prý bydlí na středověké zřícenině a šel pěšky do Jeruzaléma. Tomu jsem nemohl odolat. Když jsme se měli ve Znojmě setkat poprvé, opět jsem udělal tu chybu, která se mi občas stává: něco jsem očekával. Očekával jsem rozježeného divouse, drsného vandráka, něco mezi Rumcajsem a odborníkem na přežití ze speciálních jednotek.

Z budovy fary ale vyšel tichý muž v čisté bílé košili, působil jako učitel nebo úředník. Vypadal děsně slušně a průměrně, ach jo. Sešli jsme k údolí Dyje, Petr tu znal každý kámen, kytku, historii té rozeklané krajiny. A hlavně, skládal to do nových a hlubokých souvislostí, příroda, kultura a víra se v jeho myšlení ukuly do jednoho homogenního tvaru, kterému se říká skutečnost. Zároveň se neoháněl vlastním egem, naopak se plaše vracel zejména k tomu, co všechno neví a co nezvládl. Přitom si byl jist, že nyní jde po správné cestě. Ta jistota nebyla chlapácká a vnější, byla naopak velmi jemná, tak křehká, že ji nemůže narušit žádný vnější tlak. Tady prostě síla neúčinkuje.

Kdyby měl Petr ambice, mohl by podle mě být ředitelem prestižní školy, primátorem statutárního města, podnikatelem. Jeho záměry ale směřují mnohem dál, nekončí totiž v tomto světě. Hodně jsem se od něj naučil, a nemyslím tím latinské názvy roztočivých božích stvoření, která jsme potkali na našich procházkách Podyjí. Naučil jsem se, že věci mají i v době plné nejistot svůj smysl. Stačí se pořádně dívat.

O **Ivanovi** jsem nejprve slýchal vyprávět od svých klatovských kamarádů. Zejména historky z jeho klukovského protikomunistického odboje byly fascinující. Zároveň jsem si nebyl jist, jestli do téhle knihy patří nějaký živnostník. Když jsem ale vešel do jeho vzorně udržovaného bazaru plného roztočivých artefaktů dávné i nedávné minulosti a Ivan otevřel pusku, věděl jsem, že ano. Každou svou větu, každý krok – byl jsem s ním i na výletě na Šumavě, které organizuje – prožívá naplno. Začne vyprávět dávnou historku, a ona náhle ožije. Ivan stojí, gestikuluje, stává

se hercem, hlasitě se směje. Všechno je pro něj důležité, z každé hlušiny se dá vykutat kousek toho nejvzácnějšího kovu, který se jmenuje obyčejné štěstí. Carpe diem? No jistě.

Jsmo zhruba stejně věkovití. V jeho bazaru jsem zahlédl pár atributů, které jsem měl jako kluk a v průběhu let se někam poztrácely. Vyřezávanou valášku z hor, ilustrovanou knížku, odznáček. Rozhodl jsem se, že je potřebuji, a chtěl jsem si je od Ivana koupit. Tady jsem ovšem pohořel, Ivan totiž trval na tom, že mi je daruje. Když jsem mu říkal, že takhle si obrat nezvedne, jen se smál. To jsem ještě nevěděl, že v devadesátých letech se na jeho zboží stály předlouhé fronty. Dnes už moc vydělávat nepotřebuje, spíš si povídat. A zase, kdo má odvahu o sobě tohle říct? Jen ten, kdo je opravdu svobodný. Ta tajná zkratka Irolp, kterou psával po normalizačních Klatovech, má pořád svůj obsah.

Když se **Lenka** stěhovala na zimu domů, tedy do maringotky pod Krušnými horami, přemýšlela, co by mohla těch pár měsíců dělat.

Nejlépe někde u zvířat. Případně by mohla odjet do Afriky. „Nebo bych mohla dělat modelku, co myslíš?“ podívala se na mě kulišáckým pohledem. Popravdě, Lenka by byla velmi nekonvenční modelka, ale v jejím případě, poté co jsem vyslechl vyprávění o šňůře zcela nepravděpodobných skutečností, bych to nevylučoval. Má kamarádka by ovšem nebyla jen tak obyčejnou modelkou, byla by modelkou úzce specializovanou, konkrétně stomatologickou. Jakže? Vždyť Lence chybí v dásni poměrně dost zubů a ty zbývající nevypadají právě jako zuby Bílého tesáka. Jak to tedy myslíš? Odněkud vytáhla pytlík s tabákem, kterému vévodí vždy nějaká odstrašující fotka, tentokrát to byl snímek kolozubé dásně s hnědými pahýly. Lenka se zazubila, ukázala mi svůj chrup a mně to došlo: aha, tak tyhle reklamní fotky by ona fotila! To už dává smysl.

S Lenkou je ohromná legrace. Je pohotová, divoká, sype ze sebe historky i úvahy. O psech, o Aljašce, o počasí, o výchově... „Albert Einstein říkal, že vychovávat se dá jedině vlastním příkladem. A pokud to nejde jinak, tak odstrašujícím. Tak si z toho

beru příklad.“ Má taky skvělý cit pro slovní komiku, když jsme například plánovali zajet do Vrchotových Janovic, mluvila o nich zásadně jako o Janovicích Vrtochových.

Je to trochu hrabalovské, ale divočejší a veskrze autentické. Samy Lenčiny historky o zvířatech by vydaly na celou knihu. Třeba ji jednou ten nejpovolanější – tedy ona sama – napíše. Doplní ji pochopitelně vlastními ilustracemi a překoná tak Dicka Francise i Jamese Herriota, kteří o zvířatech jen psali. Zádrhel snad nebude ani v tom, že Lenka hodlá psát rovnou anglicky, přičemž tento jazyk poněkud neovládá. Opravdu si myslím, že v jejím případě nebude představovat nepřekročitelnou překážku.

Kdyby to snad Lence se spisovatelstvím, Afrikou nebo zubním modelingem nevyšlo, měl bych pro ni jiné doporučení. Mohla by se uplatnit jako stand-up komička. Její cit pro paradox a pointu i nepřeborná škála příběhů, které má v zásobě, to všechno jsou dokonalé předpoklady, aby v tomto oboru vynikla. Já měl jen to štěstí, že po měsících, kdy mohla své rozumy sdělovat leda tak stádu krav, jsem byl jejím posluchačem já. Rozdíl byl zřejmě akorát v tom diktafonu, který jsem si položil na balík sena.

Uvědomuji si, jaké jsem měl štěstí, že jsem se mohl setkat s Lenkou i s ostatními samorosty, s neopakovatelnými osobnostmi, jejichž příběhy otevírám v této knize. Troufnu si tipnout, že až si ji přečtete, dojde vám, že taky znáte někoho podobně výjimečného. Člověka, který přechuhuje ze všech šablon nebo na ně nedosahuje, který zkrátka odevšad tak nějak trčí. Třeba si s ním popovídáte tak, jako já s těmi svými. Svět bývá po takových setkáních o poznání širší.

Aleš Palán